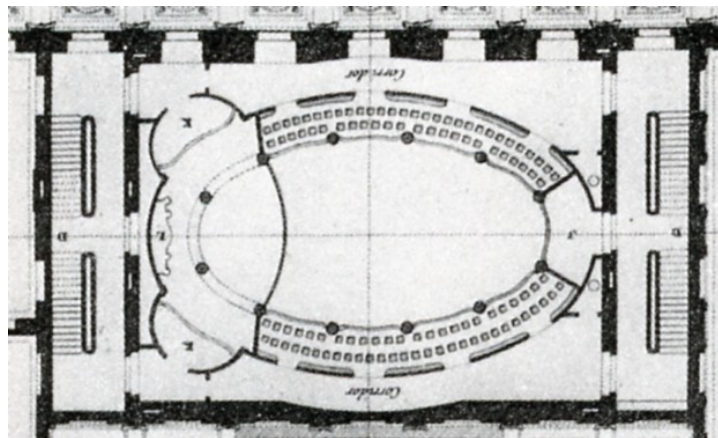
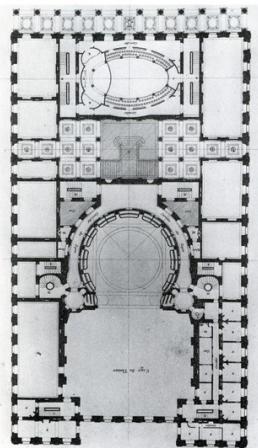

FELIX MERITIS de salle de la cour als model voor Felix

Rome 2010. Met het ovaal als bouwkunstig element in het hoofd bezochten we het Palazzo Barberini. Direct al bij de ingang stond op de plattegrond van het gebouw vermeld: sale ovale. Die moest ik zien. Toen ik de ovale ruimte betrad zag ik alleen maar een ruimte met wit bepleisterde wanden. De ovale zaal, sec. Toen viel wat mij betreft alles op zijn plaats. Een plattegrond in ovale vorm. Dat was alles. De later als *salle à l'italienne* aangeduide zalen, waren zalen met een ovale plattegrond. Punt. Die kun je beperken tot één verdieping, uitbreiden tot twee verdiepingen en er al naar gelieven een alkoof als afdekking aan toevoegen en van de nodige opsmuk voorzien. Op de golf van de Franse cultuur der vorstenhoven vinden ze ruime verspreiding over Europa. Een opsomming valt buiten het bestek van dit artikel.

In die reeks van ovale zalen zijn er slechts twee die expresselijk werden ingericht voor concerten.

De ene werd gerealiseerd binnen de door Victor Louis in Bordeaux gebouwde Opera.

Hier werd de ovale plattegrond omringd door los staande zuilen met omgang. De concertzaal viel in 1832-1837 ten offer aan de ijver van de "restaurateur" Bonfin. (Christian Taillard. *Le Grand Théâtre de Bordeaux* blz. 86-90). Daarmee werd Felix Meritis de enige - naar mijn weten - 18e eeuwse ovale concertzaal die er in Europa nog over is. Goed om dat nog maar eens te benadrukken. Want het heeft niet veel gescheeld of Fa. Holdert had de concertzaal willen laten afbreken voor zijn drukmachines. Gelukkig werd de sloopvergunning geweigerd.

Natuurlijk stel je je de vraag waar Husly zijn inspiratie voor het ovaal van de zaal én de aankleding ervan had opgedaan. Al eerder had ik in een muziekboek al eens een gravure gezien die verdacht veel op de zaal van Felix leek, nl. de nu volgende gravure

Het liefst heb je daar natuurlijk het bewijs voor. En .. het bewijs heb ik kunnen vinden. In 1798 wordt de bibliotheek van Husly geveild bij C.S. Roos te Amsterdam. In de veilingcatalogus Schilderijen en Prentwerken vond ik wat ik zocht: de gravure "Le Concert".

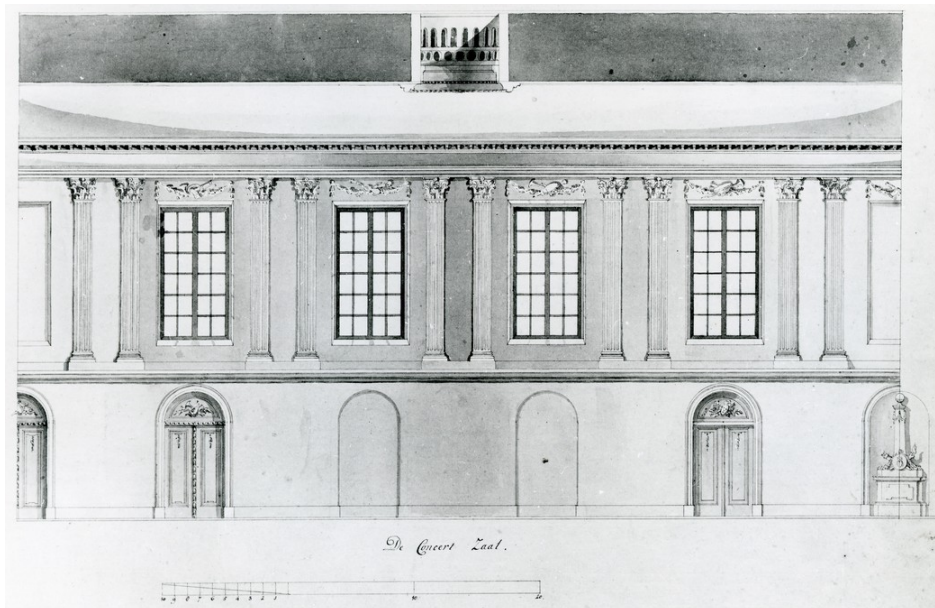
1798

CATALOGUS
van een fraaije Verzameling
SCHILDERIEN,
TEEKENINGEN EN PRENT-KUNST,
Keurlyke Gebonden en Losse
PRENT-WERKEN,
waar onder veel de nouw-kunde, de schilderkunst, en PERSPECTIEF betreffende;
benevens
een schoone COLLECTIE fraaije
BOETZEERSELS,
AFGIETSELS van PLYSTER-BEELDEN, zoo
GEBRONSD als andere. Een meenigte Vormen en
Modellen voor LYSTWERKEN en andere CIE-
RADEN, diverse INSTRUMENTEN en
TEEKEN-GEREEDSCHAPPEN;
mitsgaders
Twee keurlyke Gewerke
MARMERE BORSTBEELDEN,
met hun dito **PIEDESTALLEN,**
en andere
RARITEITEN.
Alte naargelaten door Wylen den, Beroomde Architect
JACOB OTTEN HUSLY,
Al het welke verkogt zal worden door de *Makelaars,*
PHILIPPUS VAN DER SCHLEY,
CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, J. cz.
JAN YVER, EN
CORNELIS SEBILLE ROOS.
Op Maandag den 30 April 1798. en volgende dagen,
te Amsterdam. 's Morgens ten 10, en 's Namiddags ten
4 uren, ten Huize van **CORNELIS SEBILLE ROOS,**
op de Kloveniers-Burgwal, by de Nieuwe Markt, in
het van ouds genaemde Huis van *Tijp.*
Alwaar gemelde Kunst-Werken, Zaterdag voor de
Verkoopdag, voor een yder te zien zyn.
De **CATALOGUS** is by gemelde *Makelaars*
te bekoomen, mita betalende 2 fluiters.

CATALOGUS VAN		PRENT-KUNST.	
27.	De Licentien; door dito, na dito.	6.	Le Joli dormir; door Madame Tardieu, na dito.
28.	Her St. Nicolaas Peest; door dito, na dito.	7.	L'Epoulement de Salade de la Coiffure; door Beate suiset & Strainger, na dito, 2 fluks.
29.	De Hollandische Kraamkamer; door Tardieu, na dito.	8.	Le Mari Jaloux & l'Opérateur Barri; door Rab- chou, na dito, 2 fluks.
30.	De Vraagje van Ruyter Admirant, en de Haweluyke Voorstelling; door Font en Tardieu, na dito, 2 fluks.	9.	Le Retour d'été; door Duflos, na Schman.
31.	De listige Vryster, en de Schyndrug; door Tardieu, na dito, 2 fluks.	10.	L'Éventail constant; door Gaillard, na dito.
32.	Het vrolijké Breggie, en Harlequin Toevast en Barbier; door Tardieu, na dito, 2 fluks.	11.	La Lanterne Magique; door Carrier, na dito.
33.	De Wambbelijck Liefde en Hopman Utluch; door Houbraken en Tardieu, na dito, 2 fluks.	12.	Meditation; door Gaillard, na dito.
34.	De ondekke Schyndrug; twee fluks, door Hou- braken, na dito.	13.	L'Éleveur Scric; door dito, na dito.
35.	De boere Rechtbank te Puyterveen; door Tardieu, na dito.	14.	Image de la beauté; & Leçon de Botanique; door Gaillard, na dito, 2 fluks.
36.	Gericht van de Herberg het Bokje en de Ambas- sateur van de Laberloten; door Falster na dito, 2 fluks.	15.	Ben Boere Binnehuis; na Krause, proefdruck.
37.	Ditton Dood en balende Juffers; door S. Fokke, na dito, 2 fluks.	16.	La Reistieuf; door Cheneau, na dito.
38.	De Gewande Helén, poese, en letterdruck, door dito, naar J. Bay, 2 fluks.	17.	La Gracie sans embarras; na dito.
39.	De Aankomst van Henricus Maria van Hangeland, bezoenen hand. Noef te Henghede, by Burgemees- ter A. Pauw; door J. de Pijfker.	18.	Le bon Exemple & Mademoiselle la fleur; door Cherillard, na Hiltman, 2 fluks.
40.	Een Prent, na Raubers, en twee na van Dyl.	19.	La Maitre; Raubers; door Dupuis, na Elton le Pier.
41.	Dertien fluks oude Prenten, divers.	20.	Amusement de la jeunesse; door Dupuis, na dito.
		21.	De Gueffens Infanterie; door Dupuis, na dito.
		22.	Le bouquet & accord de mariages; door Gaillard, na C. Elton, 2 fluks.
		23.	La Beauté, & le benedictité; door Duflos, na Bonard, 2 fluks.
		24.	La Nourrice qui ramène l'Enfant & la Nourrice qui ramène l'Enfant; door dito, na dito, 2 fluks.
		25.	Le Méagère, & la battue de beurre; door dito, na dito, 2 fluks.
		26.	Repos de Chasse; door Moitte, na dito.
		27.	Le danger du Têre à Têre; door Simonet, na Baudouin.
		28.	Le Lever & la Toilette; door Massart, & Ponce, na dito, 2 fluks.
		29.	Roté & Coust; door Simonet, na dito.
		30.	Twee Prenten; door Chaffard, na dito.
		31.	La Souvrière Confidante & la marchande à la Tal- licie; door Jéhu, na Lorraine, 2 fluks.

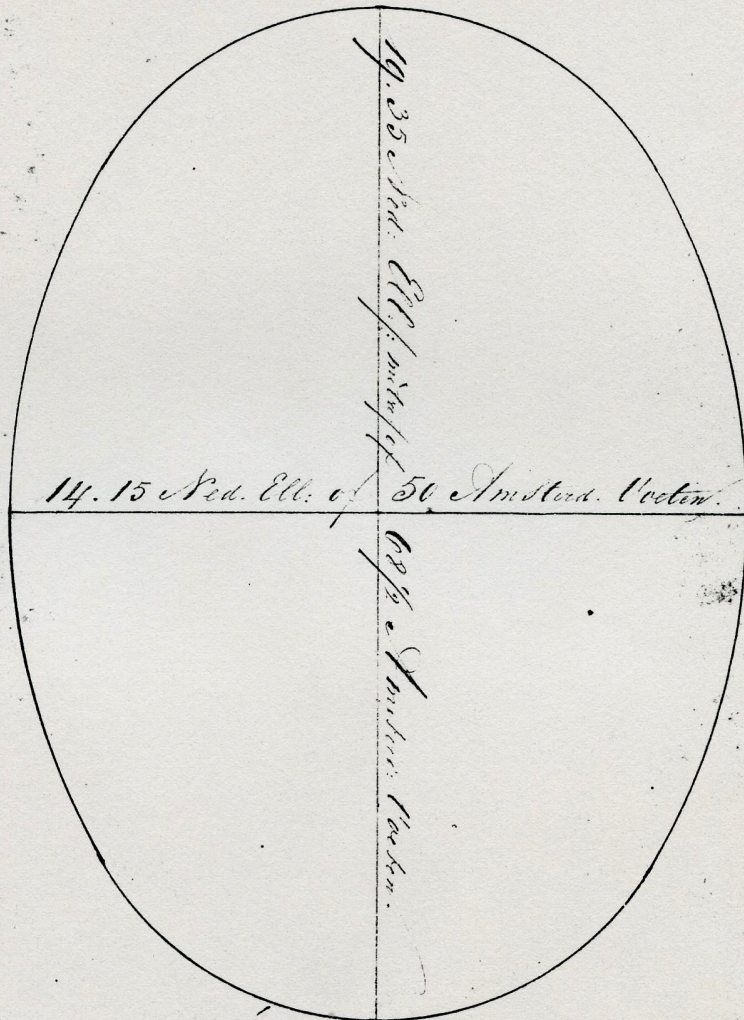

Het bewijs dat Husly de gravure bezat en gebruikte in zijn ontwerp van de concertzaal van Felix. De gravure toont slechts één verdieping. Husly plaatste als basis rondom het ovaal een blank gestucte wand. Daarop plaatste hij de elementen die hij had ontleend aan de gravure. Gekoppelde pilasters waarin luchttoevoer was verwerkt. De grote ramen als op de gravure. In aanvang nam hij ook de ornamenten over die bij de uitvoering achterwege zijn gebleven. Vervolgens als afdekking de alcoof die een opening had voor het reguleren van de luchttoevoer.

Voila, de ovale zaal van Felix.

Ovale Ontwerp
 der
 Concert-Zaal
 in
 Felix Heritis.

Schaal: Ein Ned. Ell. of den duim 1/2 Centimetre.

Hoogte der Zaal:

Bovenzijde der Kroonlijst, 28 Amst. Voeten, of 4.91 Ned. Ell.

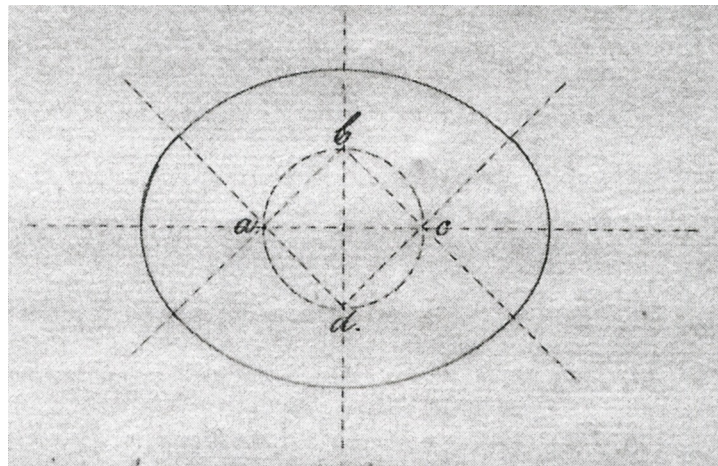
Boven de kelder 4 " " " 1.13 " "

Totaal 32 Amst. Voeten " 9.04 Ned. Ell.

Is zo'n ovaal nu de meest geschikte vorm voor een concertzaal? De meningen daarover zijn zoals gebruikelijk verdeeld. Er zijn de nodige variabelen nodig om de zaal bruikbaar te maken. Dat is een zaak voor deskundigen. Hoe het ook zij, de zaal heeft honderd jaar gefunctioneerd-. Sterker nog. Het model van Felix werd door van Gendt overgenomen voor zijn kleine zaal achter de concertzaal van het Concertgebouw in Amsterdam (voltooid 1886) dat weer een kopie is van het door Martin Gropius & Heinrich Schmieden in 1882-1884 te Leipzig gebouwde concertzaal.

Had Husly een andere plattegrond vorm kunnen vinden dan het ovaal? Het dwingende voorbeeld van de vele ovale zalen zal zich ongetwijfeld hebben doen gelden.

Voor wat de keuze voor het Ovaal of Elips voor de concertzaal betreft spreekt Husly zich in zijn toelichting bij zijn ontwerp als volgt uit: Ik heb deeze gedaante boven alle anderen verkoozen, uit hoofde van derzelve geschiktheid tot voortlijding van de klank, doordien de vier centrums waardoor hetzelfde beschreeven word, als a,b,c,d.

als zoo veele verzamelpunten of Foyers zijn aan te merken, die het geluid in zijne voortgolvende bewegingen zagtelijk en ongebroken voortleiden, en binnen het ovaal, dat door de vier punten beschreven word, verzaamelen, waardoor dus het geluid door de geheele zaal, waar men ook staa of zitte even welluidend en sterk word gehoord. Dan doordien het geluid zig in Cirkeltrekken rondom het geluidgevend ligchaam, als deszelve centrum verspreid; zoo behoort de hoogte van diergelijke Muziekzaal ook geëvenreedigt te zijn naar deszelfs langte en breedte; wil men geene wanklank van den te laagen zolder hebben; Een gebrek, dat bij veelen diergelijken Muziekzaalen plaats heeft en waardoor het geluid te schielijk de zoldering raken. De daar van wederom stuit naar beneden, eer hetzelfde de uiterste zijwanden der zaale bereikt heeft en geeft daardoor twee differente klanken, die zig onderling in verschillende tyden doende hooren, een wanklank formeren en onaangenaam, Ja zelfs vermoeyend voor het gehoor is, De zaal behoort dus niet minder hoog te zijn, als derzelve kortste diameter, gelijk ik deeze dan ook dezelve hoogte gegeven heb, [...]

Wat de acoustiek betreft ken ik slecht één mededeling uit 1824 en wel van een Feldprediger (gem.archief Asd. Bibliothek nr. AA 1264) "In dem Hauptgebäude ist [...] länglicht runde Konzert- und Tanzsaal (is een interpretatie van de Feldprediger) mit seinen versteckten Gallerien für das Orchester und seiner gewölbten Kuppel merkwürdig. Man hört hier bei dem leisesten Händeklatschen den reinsten Wiederhall - ein sicherer Beweis seiner zwecke mäszigen richtigen Bauart".

Wim Timp
januari 2014